



جنبش سوریه و نقش سازمان‌های بین‌المللی در قبال آوارگان جنگ

شهاب مشکانی^۱؛ اصغر ایمانی^۲؛ محمدعلی خسروی^۳

۳۲

چکیده

کشور سوریه در شرایطی درگیر یک جنگ داخلی شد که؛ مخالفان سوری با اندیشه‌های قومی؛ مذهبی با پشتیبانی کشورهای منطقه عربی و با استفاده از عدوات جنگی و با مداخله آمریکا و برخی از کشورهای اروپایی و کشور ترکیه در ایجاد جنگ داخلی در سوریه پدید آمد. عواقب مخرب این جنگ منجر به کشته شدن و مهاجرت کثیری از مردم سوریه به کشورها حاشیه شد. در این میان سازمان‌های بین‌المللی از باب مسئولیت حقوقی بر اساس منشور سازمان بین‌الملل موظف به حمایت از مردم آواره و پناهیجویان سوریه در قبال بحران جنگ وقواعد حقوق بشر جهانی بوده اند. در این تحقیق تلاش شده است؛ تحولات و رویداد های ماقبل دولت سوریه که منجر به جنگ داخلی از سال ۲۰۱۱ تا سال ۲۰۱۸ گردید را بیان و وظایف سازمان‌های بین‌المللی را در چارچوب پیامدهای جنگ کشور سوریه در کمک از آوارگان سوریه بررسی نماید و اینکه به چه میزان این مسئولیت‌های بین‌المللی محقق شده است. هرچند سازمانهای بین‌المللی اراده ای در تحقق وظایف بین‌المللی خود ایفا ننمودند. اما بخوبی میدانند کماکان سوریه آبستن جنگ داخلی و آوارگی مردم و فاقد امنیت انسانی است.

کلیدواژه‌ها: سوریه، جنبش سوریه، سازمان‌های بین‌المللی، آوارگان، جنگ.

دوره ۹، شماره ۱، پیاپی ۳۲

بهار ۱۴۰۴

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۱/۰۷

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۳/۲۶

صص: ۵۱-۲۹

شاپا چاپی: ۴۵۶۵-۲۵۸۸

الکترونیکی: ۳۸۱-۰۳۷۱۷



مقدمه

هدف اصلی از ایجاد سازمان‌های بین‌المللی انجام وظیفه در قالب چارچوب وظایف و مقررات بین‌المللی است. بنابر این آنها مراکز اجرایی مشخصی را برای پیشبرد و تامین اهداف مشترک تاسیس شده‌اند. مراکزی که تنها به فعالیت‌هایی می‌پردازند که از طرف دولت‌ها به آنها تفویض گردیده است. همانگونه که دیوان بین‌المللی دادگستری در نظریه مشورتی خود در مورد مشروعیت استفاده از سلاح‌های اتمی از سوی دولت‌ها در مخاصمات مسلحانه بیان می‌کند. «هدف بنیانگذاران سازمان‌های بین‌المللی، ایجاد تابعان حقوقی جدیدی است که از استقلال حمل مشخصی برخوردار باشند. سازمان‌هایی که اعضای آنها بتوانند مسوولیت تحقق بخشیدن به اهداف مشترک را به آنان واگذار نمایند.» بنابراین اساس سازمان‌ها در صورتی که از شخصیت حقوق بین‌المللی برخوردار باشند؛ می‌توانند جزء تابعان فرعی (ancillary) حقوق بین‌الملل به شمار روند. به این معنا که آنها فقط ابزاری در دست دولت‌ها هستند و هر زمان که دولت‌هایی که آنها را ایجاد کرده‌اند تصمیم بگیرند که دست از حمایت آنها بردارند؛ آنها دیگر در سطح بین‌المللی موجودیت نخواهند داشت. در بحران سوریه سازمان‌های تعریف شده موضوع این مقاله شامل سازمان جهانی بهداشت، بانک جهانی؛ سازمان حقوق بشر؛ سازمان حمایت از آوارگان جنگی؛ برنامه جهانی غذا، یونسکو و یونسف از جمله سازمان‌هایی بودند که در بحران سوریه مداخله بشر دوستانه آنان ضرورت یافته بود این تکالیف هر چند محدود به زمان جنگ نبود و تا زمانی که بحران حضور دارد می‌بایستی به وظایف ذاتی سازمانی عمل و اجرایی شود لیکن با توجه به اینکه اهم موضوع مربوط به زمان جنگ است بررسی‌های انجام شده به نحوی نشان می‌دهد که عملکرد قابل‌پذیرشی از سوی نهادی ذکر شده به عمل نیامد بخشی دیگر را می‌توان از منظر اقتصادی و مالی در نظر داشت جستارهای صورت گرفته حکایت از آن دارد که اقدامات معمول به نحوی بوده که صرفاً پاسخگوی چرایی عدم مداخله از سوی این نهادها باشد والا اقداماتی که مرهمی بر آلام مردم تحت ستم استکبار جهانی و عوامل آن باشد عملی نشده است. وجود گرایش‌های متعدد اسلامگرا و احزاب و نیروهای مدنی در کشور به همراه ساختارهای مدنی قدرتمند، برخی از کشورهای عرب را دچار تغییر و تحولات بسیاری کرده است، که رژیم‌های اقتدارگرا را در این کشورها با مشکل مواجه کرده است. در این میان حتی ساختارهای بین‌المللی هم دیگر قادر نیستند به راحتی منطبق رفتارهای خشونت در این کشورها را کشف کنند.

۱- کشور سوریه

سوریه کشوری است در آسیای غربی که از شمال به ترکیه و از مشرق به کشور عراق و از جنوب به کشور اردن هاشمی و اسرائیل و از مغرب به لبنان و دریای مدیترانه محدود می گردد. در جنوب آن رشته کوهی در جوار کشور هاشمی اردن واقع شده که «حبل دروز» نامیده می شود. کشوری است که کشاورزی که رودخانه ارنه یا نهر «العاصی» قسمتی از آن را سیراب می سازد. محصولات عمده آن: پنبه، گندم، جو، توتون، مرکبات، زیتون است. و به جز نفت منابع زیرزمینی دیگری ندارد. سوریه با مساحت ۱۸۴'۵۰۰ کیلومتر مربع و جمعیت ۲۲'۹۲۳'۰۰۰ میلیون نفر (سال ۲۰۲۲) هشتاد و هفتمین کشور از لحاظ مساحت و پنجاه و هفتمین کشور از لحاظ جمعیت در دنیا می باشد. حزب بعث سوریه حزب حاکم می باشد. بیش از ۹۰ درصد جمعیت سوریه مسلمان می باشند. و ۱۰ درصد جمعیت را اقلیت مسیحی تشکیل می دهند. بیش از ۷۴ درصد از مسلمانان اهل تسنن و تنها ۲ و ۳ درصد جمعیت مسلمان سوریه شیعه دوازده امامی هستند. که بیشتر در دمشق و بصری و روستاهای اطراف حمص و حلب ساکن هستند. (محمدی؛ ۱۳۸۷؛ ۲۰۷) جمهوری عربی سوریه کشوری سکولار با حکومتی یک پارچه و دارای نظام جمهوری ریاستی است. زبان رسمی آن عربی گویش سوری و پول آن رایج آن لیره سوریه است. سوریه کشوری است با دشت های حاصلخیز، کوه های مرتفع و بیابان های وسیع که محل زندگی گروه های قومی و مذهبی متنوعی از جمله عرب ها؛ کردها، ترکمن ها، آشوری ها، ارمنی ها، چرکس ها، آلبانیایی ها یونانی ها و چچنی ها است. (حلبی؛ ۱۳۸۲؛ ۱۳۰)

گروه های سوریه، مسلمانان سنی ها و علوی ها؛ مسیحیان؛ دروزی ها؛ و ایزدیه را شامل می شوند. پایتخت این کشور، شهر دمشق و پرجمعیت ترین شهر آن حلب است. سوریه تنها کشوری است که توسط ایده حزب بعث اداره می شود. این ایدئولوژی طرفدار سوسیالیسم عربی و ملی گرایی عربی است. موقعیت سوریه در غرب آسیا و ساحل شرقی مدیترانه در طول تاریخ جایگاهی استراتژیک به این کشور بخشیده است. (حلبی؛ ۱۳۸۲؛ ۱۳۲) جنگ داخلی سوریه، از ۲۶ ژانویه ۲۰۱۱ (۶ بهمن ۱۳۸۹) آغاز شده و موجب ویرانی ها و ناامنی های گسترده در این کشور شده است. وجود گرایش های متعدد اسلام گرا و احزاب و نیروهای مدنی به همراه ساختار مدنی قدرتمند، این کشورها را دچار تغییر و تحولات بسیاری کرده است. که رژیم های اقتدارگرا را در این کشورها با مشکل مواجه کرده است.

در این میان حتی ساختارهای بین‌المللی هم دیگر قادر نیستند به راحتی منطق رفتارهای خشونت در این کشورها را کشف کنند بطور مثال دولت سوریه برای بازپس گرفتن جولان یا برای کمک به استقرار یک دولت فلسطینی با اسرائیل نمی‌جنگد بلکه ارتش سوریه در سال ۱۹۷۶ از آنجهت وارد لبنان شد که لبنان را قسمتی از خاک سوریه می‌دانست. و حکومت دمشق بدان سبب با اسرائیل می‌جنگد که نمی‌تواند بطرقی دیگری عمل کند زیرا اسرائیل می‌داند که در سرزمین سوریه مستقر شده است. (پردرینیک؛ ۳۶۸؛ ۸۸) مسلمانان پاکستان و افغانستان در یک بنیادگرایی مذهبی فرورفته‌اند که برای فرار از دولت‌های حاکم و وابسته به خود، چارهای جز توسل به طالبان و القاعده و گروه‌های تندرو را نداشته‌اند. همچنین در دهه گذشته با حمله آمریکا به عراق، گروه‌های تجزیه طلب شکل گرفته و به جهت استقلال این اندیشه بنیادگرایی و با الهام از سنت نبوی، اقدام به اعلام موجودیت نمودند، که مهمترین آن را میتوان در قالب معترضان و مخالفان دولت بشار اسد و با نام‌های متعدد که با نام اختصاری داعش (دولت اسلامی عراق و شامات) ظهور کرده و بخش زیادی از سرزمین‌های شمال سوریه و شمال عراق را در تصرف خود در آورده‌اند. درواقع حرکت مسلحانه دولت اسلامی عراق و شام که با اصطلاح کلمه «داعش» در صدر اخبار و تحولات خاورمیانه قرار گرفته است، نمونه‌ای از جدایی طلبان بنیادگرا از حکومت‌های قبلی عراق و سوریه هستند که مبارزه و جنگ و خونریزی نسبت به دیگر افراد و انسانها را بدور از اندیشه‌های خود را موجب پیروزی این مبارزات می‌دانند. بنظر میرسد شواهد و قرائن موجود، حکایت از آن دارد که اقدامات و تحرکات نظامی گروه‌های وابسته به داعش در سوریه، نشان از حمایت‌های مالی اعراب و شیوخ عرب نشین و دکترین استراتژیک غرب در تحولات غرب آسیا دارد. بهمین خاطر است که یکی از استراتژیهای کشورهای اروپایی و آمریکایی آن است که نیروهای موجود در کشورهای اسلامی را شناسایی کرده و با شناخت شکافهای اقتصادی، مذهبی، سستی و مدرن سعی می‌کنند با تحریک اندیشه‌های قومی و مذهبی با استفاده از رسانه‌ها و افراد با نفوذ سیاسی و اجتماعی و بهره‌گیری از نیروهای فعال و مسلح این تشنت قومی و مذهبی را فعال تر و مسلمانان را به جان یکدیگر بی‌اندازند و توان بین‌المللی آنها را تحلیل ببرند. و به همین جهت جمعیت کشورهای اسلامی را به گونه‌ای پیش ببرند که در شکافهای بسیاری قرار گیرند. دکترین سیاستهای غربی به خوبی میداند که اغلب کشورهای اسلامی دارای تنوع قومی و مذهبی هستند. برخی از اینها شامل کردها، بلوچها، ترکها، عدنیه‌ها، پشتوها و.... در کشورهای اسلامی تنوع فرقه‌های از قبیل اسماعیلی، شیعه رافضی، زیدی،

حنفی، مالکی، شافعی، حنبلی، وهابی، مسیحی، یهودی، زرتشتی و... گرایشهای مذهبی عمده بخصوص کشور سوریه را تشکیل میدهند. در این نگاه سیاستمداران عربی و غربی، متفکران و افکار عمومی معتقدند که جوامع اسلامی که به دو طیف چپ و راست به لحاظ اقتصادی و سنت و مدرنیته تقسیم میشوند را به لحاظ فرهنگی نباید نادیده گرفت. همه این اختلافات باعث میشود که استراتژیست های کشورهای غربی با همیاری برخی کشورهای عربی از جمله عربستان و امارت و قطر و استراتژیستهای کشورهای غربی با همیاری برخی کشورهای عربی از جمله عربستان و امارت و قطر از این شکاف های بالقوه استفاده کنند و با ایجاد تفرقه و به جان هم انداختن احزاب، گروهها، اتحادیه ها، جنبشها، باعث شوند که مسلمانان هر روز درگیر جنگ و خونریزی گردند و از اهداف منطقه ای و بین المللی خود که بگونه ای در برابر اسرائیل و آمریکا قرار می گرفته اند، غافل شوند. به همین جهت کنترل و خنثی سازی درونی، یکی از موفقترین روشها برای مهار کشورهای اسلامی از طرف غرب به شمار میرود، که بیشترین آن از طریق انحراف افکار عمومی شکل میگیرد. نظام سیاسی سوریه از جهت بنیادهای جمعیتی، فرهنگی و اقتصادی با نظام سیاسی دیگر کشورها همچون مصر تفاوت زیادی دارد. لذا کشور سوریه فاقد تجانس و انسجام جامعه و قدرت متمرکز است. (دکمبیان، ۱۳۸۳، ۱۹۷)

۲- نهضت های آزادی بخش و جنبش سوریه

یکی از مشخصه های دوران پس از جنگ جهانی دوم، پیدایش گروه های سازمان یافته ای بود که از سوی برخی مردم علیه قدرت های بصطلاح استعماری می جنگیدند. نخستین نهضت آزادی بخش در آفریقا و پس از آن در آسیا شکل گرفت. و بعد به سرعت به کشورهای آمریکای لاتین و تا حد کمی به اروپا نیز سرایت نمود. این گروه ها علاوه بر حرکت های ضد استعماری، یعنی نبرد علیه رژیم های سرزمین خود و یا مبارزه با سلطه ی بیگانگان بر کشورشان، خواستار اهداف جدیدی گردیدند. بطور مثال حزب بعث سوریه در ۸ مارس ۱۹۶۳ با یک کودتا با همکاری افسران وحدت طلب مستقل و ناصریست قدرت را به دست گرفت. (دکمبیان؛ ۱۳۸۳؛ ۲۰۰) و آخرین جنبش خونبار هم می توان گفت در دهه گذشته که در آسیا ظهوری خوشونت آمیز تحت عنوان دولت اسلامی عراق و سوریه (ISIS)، نام اختصاری داعش (Daesh) شکل گرفت. این گروه از ژوئیه ۲۰۱۴، ادعای خلافت جهانی کرد و خود را حکومت اسلامی (به عربی الدولة الاسلامیة) نامید. یک گروه ستیزه جوی تروریستی اسلام گرا و فراملی و همچنین شبه دولت به رسمیت شناخته نشده سابق است.

که از شاخه جهادگرایی سلفی اسلام سنی پیروی می‌کند. همچنین زمانی بخش‌های بزرگی از شمال عراق و شرق سوریه را با جمعیت‌های ۲/۸ و ۸ میلیون نفر و بخش‌های کوچکی را در لیبی و نیجریه و افغانستان به تصرف خود درآورده بود. این گروه به رهبری ابوبکر البغدادی از مجاهدین سلفی جدا شده از شبکه القاعده؛ تأسیس و با دولت‌های عراق، سوریه و دیگر گروه‌های شورشی مخالف دولت سوریه، وارد جنگ شده‌است. داعش یکی از تندروترین گروه‌های اسلام‌گرا در خاورمیانه بود. این گروه، علاوه بر عراق و سوریه، بخش‌هایی از لیبی و نیجریه را نیز در کنترل خود درآورد. گروه‌های هم‌پیمان داعش در نقاط دیگر دنیا مثل افغانستان و آسیای جنوب شرقی نیز فعال هستند. ریشه داعش به جماعت توحید و جهاد می‌رسد که در سال ۱۹۹۹ به رهبری ابو مصعب الزرقاوی تأسیس شد. وی تحت تأثیر تفکرات محمد عبده قرار داشت. بطوریکه محمد عبده «اهداف فکری خود را با قلم خود چنین تبیین می‌کند: ندایم برای دعوت به دو امر مهم بلند شد اول رهایی اندیشه از بند تقلید و دوم اصلاح زبان عربی» (بهی؛ ۱۳۷۷؛ ۹۴). لذا وی در سال ۲۰۰۴ به شبکه القاعده پیوست و پس از آن به القاعده عراق معروف شد. این گروه که وارد جنگ با دولت عراق و نیروهای آمریکایی مستقر در عراق شده بود در سال ۲۰۰۶ با چندین گروه اسلام‌گرای دیگر ائتلاف کرد و «مجلس شورای مجاهدین» را تشکیل داد که یک قدرت مهم در استان انبار (وسیع‌ترین استان عراق)، محسوب می‌شد. در ۱۳ اکتبر همان سال، مجلس شورای مجاهدین به همراه چند گروه شورشی دیگر «حکومت اسلامی عراق» را تشکیل داد. ابویوبالمصری و ابو عمر البغدادی دو رهبر اصلی حکومت اسلامی عراق بودند که در ۱۸ آوریل ۲۰۱۰ در عملیات ارتش آمریکا کشته شدند و ابوبکر البغدادی جایگزین آنها شد.

۲-۱- آغاز جنگ داخلی سوریه:

با آغاز جنگ داخلی سوریه نیروهای حکومت اسلامی وارد سوریه نیز شدند و در ۸ آوریل ۲۰۱۳ نام «حکومت اسلامی عراق و شام» را بر خود نهادند و از آن پس با نام مخفف داعش معروف شدند. آنها به سرعت، بخش‌هایی از شمال شرقی سوریه را تصرف کردند. و شهر رقه را به عنوان پایتخت خود انتخاب کردند. سپس هم‌زمان با اقدام نظامی در سوریه به عراق حمله کردند و موفق شدند شهر رمادی و فلوجه مهمترین شهرهای استان انبار در عراق را به قلمرو خود اضافه کنند. در ژوئن ۲۰۱۴ مهم‌ترین موفقیت داعش با تصرف موصل دومین شهر بزرگ عراق - به دست آمد. گروه داعش در ماه‌های بعد نیز پیشروی‌های زیادی داشت و تا خرداد ۱۳۹۴ حدود نیمی از خاک سوریه و بخش‌های

شمال غربی عراق را در تصرف خود درآورد. داعش در این دوره بخش‌هایی از متصرفات خود را نیز از دست داد و از جمله شهر مهم تکریت را در فروردین ۱۳۹۴ به ارتش عراق و نیروهای شبه نظامی حشد الشعبی که برای جنگ با این گروه تشکیل شده بود، واگذار کرد بین سالهای ۲۰۱۴ و ۲۰۱۷ میلادی مناطق یکی پس از دیگری از داعش پس گرفته شد داعش در سال ۲۰۱۵ کنترل شهرهای سنجار و رمادی را از دست داد. ژوئیه ۲۰۱۷ میلادی موصل آزاد شد. و دسامبر همان سال بغداد پیروزی بر داعش را اعلام کرد. اکتبر سال ۲۰۱۷ نیروهای دموکراتیک سوریه داعش را از رقه بیرون کردند. این گروه پس از گسترش متصرفات خود در ۲۹ ژوئن ۲۰۱۴ اعلام کرد که از این پس نام آن «دولت اسلامی» است و یک خلافت جهانی را تشکیل داده و ابوبکر بغدادی رهبر گروه را نیز به عنوان خلیفه معرفی کرد. و فعالیت‌های حکومتی خود را گسترش داد از جمله این اقدام‌ها چاپ اسکناس با واحد دینار داعش و گذرنامه، درست کردن پلیس، صدور نفت، راه‌اندازی شبکه تلویزیون، برگزاری گشت‌های گردشگری بود. (مطالعات میدانی محقق)

داعش از زمان تأسیس در سال ۱۹۹۹ توسط فردی اردنی به نام ابو مصعب الزرقاوی به عنوان جماعت توحید و جهاد نام‌های گوناگونی داشته‌است. وقتی الزرقاوی در سال ۲۰۰۴، با اسامه بن لادن بیعت کرد، نام گروه را بار دیگر به سازمان قاعده الجهاد فی بلاد الرافدین که بیشتر با نام القاعده در عراق شناخته می‌شد، عوض کرد. گرچه این گروه هرگز خود را القاعده در عراق نخواند، اما این نام سال‌ها به عنوان نام غیررسمی آن بر جای ماند. در آوریل ۲۰۱۳، این گروه که به سوریه گسترش یافته بود، نام الدوله الاسلامیه فی العراق و الشام را اختیار کرد؛ نام مخفف داعش به گستردگی از سوی مخالفان عرب زبان این گروه به کار می‌رود. بدین دلیل، داعش در نواحی تحت کنترل خود استفاده از واژه مخفف، یعنی داعش را مستوجب مجازات با شلاق یا بریدن زبان می‌دانست. داعش در واقع ادامه تشکیلاتی یک گروه از سلفی‌های جهادی در عراق به رهبری ابومصعب زرقاوی بود. زرقاوی جزو القاعده بود که در سال ۲۰۰۶ در عراق کشته شد ابوبکر البغدادی نیز خود را پیرو ابن تیمیه می‌دانست. (ابن تیمیه پدر معنوی همه گروه‌های جهادی است) او با مرجعیت عقل به کلی مخالف بود مگر اینکه در راستای تأیید نقل و احادیث باشد. او هرگونه تعامل با کفار و مشرکان را حرام می‌دانست. (بنابر این مقاومت گرایی صرفاً خصالتی سیاسی یا نظامی ندارد. بلکه به حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی و هویتی منتقل گردیده و از این طریق هرگونه مقاومت گرایی ماهیت ایدئولوژیک پیدا می‌کند مبنای قالب این

تفکر را می‌توان در اندیشه‌های سید قطب مشاهده کرد. «متقی؛ ۱۳۹۱؛ ۲۲۵» او همچنین تفکرات اسلامی شیعیان را مردود و آن‌ها را کافر می‌دانست. گروه‌های جهادی، برپایی حکومت دینی و اجرای شریعت اسلامی را وظیفه شرعی خود می‌دانند. داعش به‌خاطر تفسیر و قرائت وهابیت از اسلام و خشونت‌گرایی ضد شیعیان و مسیحیان معروف بود. داعش در شهرهای تحت سلطه خود دستان زدها در ملاء عام قطع می‌کرد، هر روز اعدام‌های گروهی در خیابان رخ می‌داد و زن‌ها حتی اجازه مراجعه به پزشک نداشتند. داعش در سوریه بلافاصله دفاتری با عنوان «حسبه» راه‌اندازی کرد تا بر اجرای شریعت اسلام نظارت کنند. دفاتر دیگری هم با نام «دعوا» راه‌اندازی شد تا ایدئولوژی داعش را تبیین و تبلیغ کند. داعش معتقد بود، هر کس این مقررات را رعایت نکند و باعث فتنه و فساد شود، بازخواست و به شدت مجازات می‌شود تا جامعه مسلمانان و دین حفظ شود.

۳- سازمان‌های بین‌المللی

سازمان‌های بین‌المللی تابعان حقوق بین‌الملل هستند که بر خلاف دولت‌ها، از صلاحیت عمومی (general) برخوردار نیستند. سازمان‌های بین‌المللی تحت الشعاع اصل تخصصی بودن هستند. یعنی این سازمانها از طرف دولت‌ها و حکومت‌ها به وجود آمدند و به آنها اختیاراتی عطا شده است. محدودیت‌های آنها به کارکرد منافع مشترک (common interests) بستگی دارد. منافع مشترک که دولت‌ها را به حمایت و پشتیبانی از برخی از آنها دلگرم می‌کند. «Ibid, at 78, para.25.» سازمانهای بین‌المللی در اواخر قرن نوزدهم و اوایل قرن بیستم ایجاد گردیدند. با وجود این تاسیس این سازمانها اساساً معطوف به مسایل تکنیکی بود. برای نمونه اتحادیه پست جهانی (Universal Postal Union) در سال ۱۸۷۵ میلادی و اتحادیه حمایت از اموال صنعتی در سال ۱۸۸۳ و موسسه بین‌المللی کشاورزی در سال ۱۹۰۵ و کمیسیون‌های امور رودخانه‌ها مانند رودخانه راین (Rhine) و دانوب (Danube) و دیگر سازمانهای بین‌المللی شامل سازمان جهانی بهداشت، بانک جهانی، سازمان حقوق بشر، سازمان حمایت از آوارگان جنگی، برنامه جهانی غذا، یونسکو و را در نظر بگیرید. این سازمانها صرفاً ابزارهای دسته‌جمعی برای اجرای اقدامات مشترکی بودند که بدون آن‌ها هر دولت عضو، باید به تنهایی به انجام اقدامات مبادرت می‌ورزیدند. «ICJ Reports (1949), at 179» نقش مناسب و اهمیت سازمان‌های بین‌المللی (بین‌الدولی) در مسایل بین‌المللی، عمدتاً بعد از جنگ جهانی اول آغاز شد. یعنی زمانی که بسیاری از سازمان‌ها ایجاد شدند و اختیارات گسترده‌ای یافتند.

بطور مثال سازمان ملل متحد در حوزه جهانی و روابط سیاسی فعالیت دارد. و سازمان پیمان ورشو و ناتو در زمینه روابط نظامی اقدام می کند. و در روابط اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی صندوق بین المللی پول (IMF)، سازمان تجارت جهانی (WTO) و یونسکو و غیره فعالیت دارند.

۳-۱- سازمان بهداشت جهانی (WHO)

سازمان جهانی بهداشت یکی از آژانس های تخصصی سازمان ملل متحد است که نقش مرجعیت سازمان دهنده را بر بهداشت جامعه جهانی ایفا می کند. این آژانس در ۶ آوریل سال ۱۹۴۸ در ژنو واقع و در سوئیس تأسیس شد. این سازمان علاوه بر هماهنگ کردن تلاشهای بین المللی برای پایش بیماریهای عفونی مانند مالاریا و ایدز از برنامه هایی برای پیشگیری و درمان انواع بیماریهایی شیوع یافته و از تولید و توزیع واکسنهای مؤثر و بیخطر، شیوه های تشخیصی داروها حمایت میکند. بحران سوریه که از مارس ۲۰۱۱ آغاز شد است. تبعات انسانی فراوانی را از حیث آواره شدگان جمعیت این کشور بر جای گذاشته است. کمیساریای عالی سازمان ملل متحد، بحران سوریه را بدترین بحران جهانی طی ۲۵ سال گذشته عنوان کرده است. «تا اواخر سال ۲۰۱۶ تقریباً ۶/۳ میلیون جمعیت ۲۳ میلیونی سوریه آواره شده اند. که ۲/۴ میلیون نفر از آنها را کودکان تشکیل می دهند. از شروع جنگ سوریه ۲۲۳ حمله به ۱۷۵ مرکز بهداشتی صورت گرفت که باعث مرگ ۵۹۹ پرسنل پزشکی شده بود. سازمان بهداشت جهانی در اواخر سال ۲۰۱۲ اعلام کرد فقط ۴۳ درصد از مراکز خدمات اولیه بصورت نسبی دارای فعالیت بوده اند. و ۳۴ درصد بدلیل عدم امنیت و ۵ درصد به علت فاصله زیاد با بیماران قابل دسترس نبودند. و در این میان تنها ۵۰ درصد بیمارستان ها فعالیت داشتند. و مابقی بدلیل کمبود پرسنل، تجهیزات، دارو قابلیت خدمات بهداشتی را نداشتند. در اثر حملات ۸۰ مرکز ارائه خدمات بهداشتی از تعداد ۹۰ مرکز بهداشتی آسیب جدی دیدند. و این منجر به شیوع بیماری های همچون سرخک، فلج اطفال، شده است. همچنین ۸۶ درصد آمبولانس ها از دادن سرویس خارج شدند. «مجله علوم مراقبتی نظامی؛ سال هفتم؛ ۱۳۹۹» سازمان بهداشت میگوید: «برای تامین زیر ساخت بهداشت و درمان سوریه حدوداً ۸۰ میلیون دلار بودجه نیاز دارد. هزینه درمان هر بیمار ایدزی در سوریه ماهانه ۲۵۰ دلار است. که هر یک دلار معادل ۶۴ لیره سوریه است. «خبرگزاری جمهوری اسلامی؛ ۲۰ آبان؛ ۱۳۸۹»

سازمان بهداشت جهانی اعلام کرد: «که ۱۳ سال درگیری باعث شده است که ۱۶۷ میلیون نفر از مردم سوریه به کمک‌های بشردوستانه و ۱۵ میلیون نفر معادل ۶۵ درصد از جمعیت این کشور به کمک‌های بهداشتی نیاز داشته باشند. این تعداد، بیشترین تعداد افراد نیازمند کمک‌های بشردوستانه در سوریه از زمان آغاز جنگ تاکنون است. هم‌اکنون تنها ۶۵ درصد از بیمارستان‌ها و ۶۲ درصد از مراکز مراقبت‌های بهداشتی اولیه در سوریه فعال هستند. همچنین بدتر شدن بحران اقتصادی همراه با تحریم‌ها باعث شده است که حدود ۹۰ درصد از جمعیت سوریه در فقر به سر ببرند و به همین دلیل توانایی محدودی برای پرداخت هزینه خدمات اولیه از جمله خدمات بهداشتی و درمانی دارند. «خبرگزاری فانا؛ ۲۸ اسفند؛ ۱۴۰۲» مسئولان سازمان ملل متحد ضمن هشدار نسبت به تبعات انسانی جنگ ۱۲ ساله در سوریه اعلام کردند که نزدیک به هفتاد درصد از جمعیت این کشور در حال حاضر نیازمند کمک‌های بشردوستانه هستند. این نهاد بین‌المللی همچنین از نشانه‌های «اضطراب و استرس‌های انسانی» در میان مردم سوریه پس از ۱۲ سال جنگ داخلی در این کشور یاد کرده که برای نخستین بار در درجات و سطوح مختلف در بین ساکنان مناطق مختلف این کشور دیده شده است. بر اساس گزارش سازمان ملل متحد هم اکنون ۱۵ میلیون و سیصد هزار نفر یا به عبارتی نزدیک به ۷۰ درصد از جمعیت سوریه به کمک‌های بشردوستانه نیازمندند. سازمان ملل متحد پیش‌تر در همین راستا و به منظور یاری رساندن به بیش از ۱۴ میلیون شهروند سوری، برای دریافت کمکی به مبلغ ۵ میلیارد و ۴۰۰ هزار دلار فراخوان داده بود که تاکنون تنها ۱۰ درصد از این میزان تامین شده است. برنامه جهانی غذا، شاخه کمک‌های غذایی سازمان ملل متحد هشدار داده است که بدون تامین باقی مانده مبلغ کمک فراخوان شده، دست کم ۲,۵ میلیون نفر در سوریه از ماه ژوئیه آینده در معرض خطر از دست دادن کمک های غذایی یا نقدی خواهند بود. «یورونیوز فارسی؛ ژوئن؛ ۲۰۲۴»

تاکید جامعه جهانی آن بود که: «مردم سوریه اکنون بیش از هر زمان دیگری به حمایت جامعه بین‌المللی نیاز دارند و ارسال کمک‌های بشردوستانه به مناطق شمال غرب سوریه پس از زلزله اخیر ضروری است و اقدامات دفتر بشردوستانه سازمان ملل متحد، می‌تواند جزو کمک‌های ضروری به شمار رود. به همین خاطر شاید واسیلی نبزیا، سفیر روسیه در سازمان ملل متحد که کشورش متحد نزدیک دمشق به شمار می‌رود به رغم ابراز نگرانی مشترک نسبت به وخامت اوضاع انسانی در سوریه گفت: «که از دید مسکو ارسال کمک های فرامرزی «دیگر سودمند نیست» و «هیچ دلیلی برای تمدید

آن دیده نمی‌شود. و موضوع که به رغم جریان داشتن کمک‌های فرامرزی، تاکنون تنها ۹ درصد از کمک درخواست شده از سوی سازمان ملل برای یاری رساندن به میلیون‌ها شهروند سوری تامین شده است. و اگر کمک‌ها فقط در اختیار تروریست‌های ادلب قرار گیرد و به کل کشور اعمال نشود، این «یک الزام اخلاقی بسیار عجیب» خواهد بود. در این رابطه الیزابت هوف نماینده سازمان بهداشت جهانی در سوریه در یک نشست خبری در ژنو گفت: مسئله اصلی راه‌های کمک رسانی به مردم سوریه است. فعالیت در بسیاری از مناطق سوریه که شاهد رفتارهای خشونت آمیز است تقریباً غیرممکن است. مناطقی که تحت سلطه گروهک داعش قرار دارد، چالشی بزرگتر به شمار می‌رود و برآوردهای جدید نشان می‌دهد که ۱,۷ میلیون نفر در این مناطق زندگی می‌کنند. در سراسر سوریه تعداد مجروحان هر ماه حدود ۲۵ هزار نفر افزایش می‌یابد که تعیین دقیق تعداد ستیزه جویان و غیرنظامیان در این میان غیرممکن است. از مجموع ۱۱۳ بیمارستانی که قبل از آغاز بحران سوریه در سال ۲۰۱۱ به صورت کامل فعال می‌کردند، ۵۸ درصد در شرایط فعلی یا تعطیل شده‌اند یا با ظرفیت بسیار پایینی کار می‌کنند. «خبرگزاری مهر؛ ۲۳ آبان؛ ۱۳۹۴» از طرفی تخریب زیر ساخت‌های حیاتی به دسترسی محدود به خدمات بهداشتی، اختلال در ارائه خدمات پزشکی و کمک‌های اولیه و کمبود کادر درمانی، بیش از نیمی از بیماران مزمن، نگرانی‌هایی را برای وضعیت بهداشتی آوارگان سوریه ایجاد کرد. آمار سازمان بهداشت جهانی حکایت از آن دارد که از ابتدای سال ۲۰۱۵ میلادی این سازمان به ۱۶ میلیون سوری کمک‌های درمانی و بهداشتی کرده است.

۲-۳- سازمان جهانی غذا

برنامه جهانی غذا شاخه کمک غذایی سازمان ملل متحد و بزرگترین نهاد انسانی جهان در زمینه امنیت غذایی و رفع گرسنگی است. این سازمان از طریق اداره مرکزی خود در رم و بیش از ۸۰ دفتر در کشورهای دیگر، جهت کمک به مردمی که قادر به تأمین غذای کافی جهت اعضای خانواده خود نیستند، تلاش میکند. برنامه جهانی غذا در ۲۰۲۰ به دلیل تلاش‌های این سازمان برای کمک و در راستای رسیدن به اهداف اصلی خود یعنی ریشه کن کردن گرسنگی و سوء تغذیه بواسطه رفع نیازهای غذایی در مسوولیت خود بکار گیرد. برنامه جهانی غذا پنج هدف استراتژیک دارد که شامل نجات جان افراد و حمایت از امرار معاش در مواقع اضطراری، جلوگیری از گرسنگی حاد و سرمایه گذاری برای آمادگی در مقابل بلای طبیعی و کاهش اثرات آن، بازگرداندن و بازسازی زندگی و امرار معیشت‌ها بعد از جنگ

و بلایای طبیعی یا در شرایط گذار، کاهش گرسنگی مزمن و کمبود تغذیه، تقویت توانائی ملتها برای مهار گرسنگی از طریق سیاستهای واگذاری و خرید محلی می باشد.

درگیری‌های سوریه باعث گریختن هزاران سوری برای یافتن مکانی امن به کشورهای همسایه خود از جمله اردن، لبنان، ترکیه، عراق و مصر شده است. غذا یکی از نیازهای مهم و حیاتی آنهاست و برنامه جهانی غذا به این نیز پناهندگان در تمامی پنج کشور در قالب عملیات امداد غذایی پاسخ داده است. امداد غذایی یا از طریق در اختیار گذاشتن کوپن‌های غذایی که با ارائه آنها به فروشگاه‌های محلی امکان خریداری مایحتاجشان فراهم میشود و یا از طریق ارائه بسته‌های غذایی به یاری پناهندگان می‌پردازد. از زمانیکه عملیات امداد اضطراری برنامه جهانی غذا از ژوئیه سال ۲۰۱۱ میلادی آغاز شده، تعداد سوری‌هایی که از کشورشان می‌گریزند به میزان چشمگیری افزایش یافته است. کسانی که خانه‌هایشان، زندگیشان و در بسیاری از مورد عزیزانشان را از دست داده‌اند. برخی در حالی خود را به پناهگاه‌های پناهندگان رساندند که چیزی جز لباس نشان نداشتند. نیازهای پناهندگان رفته رفته بیشتر شده و اکنون بیش از چند سال است که دور از وطن به سر می‌برند. تمامی پس‌اندازشان به پایان رسیده و کاملاً به کمک‌های بشر دوستان وابسته‌اند. برنامه جهانی غذا با همکاری کمیساریای عالی سازمان ملل در امور پناهندگان به امداد غذایی به ۹۰,۰۰۰ پناهنده تا ژوئن سال ۲۰۱۳ میلادی از طریق ارائه بسته‌ها و کوپن‌های غذایی خواهد پرداخت. سازمان جهانی غذا (WFP) وابسته به سازمان ملل متحد هشدار داد گرسنگی در سوریه به سطح بی‌سابقه‌ای رسیده به طوری که از زمان آغاز جنگ در این کشور در سال ۲۰۱۱ میلادی بالاترین سطح محسوب می‌شود. سازمان از کشورهای جهان خواست برای «سرپا ماندن مردم این کشور» در سوریه سرمایه‌گذاری و کمک کنند، و سوریه پس از ۱۲ سال درگیری، اقتصاد وخامت‌بار به دلیل تورم افسارگسیخته و پول ملی که به سطح بی‌سابقه‌ای سقوط کرده و قیمت مواد غذایی که مدام در حال افزایش است، تقریباً ۱۲ میلیون سوری نمی‌دانند وعده غذایی بعدی خود را از کجا تامین کنند، ۲,۹ میلیون نفر هم در معرض خطر سقوط به گرسنگی قرار دارند یعنی ۷۰ درصد از مردم سوریه به زودی قادر به تامین غذای خانواده‌هایشان نخواهند بود و اگر برای حل این بحران انسانی در سوریه تلاش نشود، وضعیت بیش از آنچه تصور می‌کنیم، بدتر و وخیم‌تر خواهد شد، و موج دیگری از مهاجرت دسته جمعی همانند سال ۲۰۱۵ میلادی به اروپا شکل خواهد گرفت و باید باهم برای تحقق صلح و ثبات مردم سوریه تلاش و همکاری کنیم. بر اساس برنامه سازمان جهانی غذا،

قیمت مواد غذایی در سوریه نزدیک به ۱۲ برابر طی ۳ سال گذشته افزایش پیدا کرده است و اکنون سوریه، ششمین کشور در جهان است که با بیشترین تعداد افراد دچار نبود امنیت غذایی مواجه است همچنین ۲,۵ میلیون نفر در سوریه با نبود شدید امنیت غذایی دست به گریبان هستند و بدون کمک‌های غذایی، زندگی‌شان به خطر می‌افتد، علاوه بر این، سوء تغذیه کودکان و مادران با سرعت و به شکل بی‌سابقه‌ای در حال افزایش است. سازمان جهانی غذا کمک‌های ماهانه‌ای نزدیک به ۷ میلیون سوری ارائه می‌دهد که شامل توزیع سبب خوار و بار، پیشگیری از سوء تغذیه شدید و درمان آن، لوازم مدرسه، حواله‌های نقدی و غیره است. «سازمان جهانی غذا؛ ۲۴ ژانویه ۲۰۱۳»

۳-۳- یونسکو: یک سازمان تخصصی در سازمان ملل متحد است که با هدف کمک به «ایجاد صلح، ریشه کن کردن فقر، توسعه پایدار و گفتگوی بین فرهنگی از طریق آموزش، علوم، فرهنگ، ارتباطات و اطلاعات» به وجود آمده است و جانشین کمیته بین‌المللی همکاری اندیشمندانه جامعه ملل است. در یونسکو ۳۹۱ کشور عضو رسمی و ۱۱ عضویت وابسته دارند اکثر دفاتر آن در پاریس فرانسه مستقر است افزون بر این مراکز، دفاتر ملی و منطقه‌ای نیز دارد. یونسکو به دنبال ایجاد فرهنگ صلح و دانش فراگیر از طریق اطلاعات و ارتباطات است. برای این منظور، اهداف خود را از طریق پنج حوزه اصلی دنبال می‌کند: آموزش علوم طبیعی، علوم اجتماعی و انسانی، فرهنگ و ارتباطات و اطلاعات پیگیری میکند. این برنامه از پروژه‌های مرتبط با سواد، آموزش فنی، آموزش، پیشرفت علم، ترویج رسانه‌های مستقل و آزادی مطبوعات، حفظ تاریخ منطقه‌ای و فرهنگی و ترویج تنوع فرهنگی حمایت میکند. یونسکو در ترجمه و ترویج ادبیات جهان، ایجاد توافق‌نامه‌های همکاری بین‌المللی برای تأمین امن میراث جهانی از اهمیت فرهنگی و طبیعی؛ حفظ حقوق بشر و پل زدن شکاف دیجیتال در سراسر جهان کمک میکند. این برنامه همچنین جنبش آموزش برای همه و علم آموزی تمام عمر را راه‌اندازی و رهبری میکند. یونسکو عضو گروه توسعه سازمان ملل متحد، ائتلافی از آژانس‌ها و سازمانهای سازمان ملل با هدف تحقق اهداف توسعه پایدار است. سوریه در ۱۳ اوت ۱۹۷۵ میلادی به کنوانسیون سازمان بین‌المللی یونسکو پیوست و تا سال ۲۰۱۷ میلادی بقایا و آثار میراث جهانی شامل ۶ اثر فرهنگی از مکان‌های تاریخی، فرهنگی و طبیعی در کشور سوریه ثبت شده است، و تعداد ۱۲ سایت نیز از این کشور در فهرست آزمایشی قرار گرفته است همانطور که در پیمان نامه میراث جهانی یونسکو که در سال ۱۹۷۲ میلادی تأسیس شده، شرح داده شده است، بنا بر تعاریف سایتهای میراث جهانی سازمان

آموزشی، علمی و فرهنگی ملل متحد، یونسکو، مکان‌هایی هستند که اهمیت فرهنگی یا طبیعی دارند. طبق کنوانسیون یونسکو، هر اثری پس از ثبت توسط این کمیته، باید از سوی کشور نگهدارنده اثر، مورد توجه ویژه قرار گیرد و انجام هرگونه دخل و تصرف یا اقدامی که باعث به خطر افتادن آن شود، ممنوع است. شهر باستانی دمشق نخستین اثر ثبت شده در این کشور است. در جریان جنگ داخلی سوریه در شهر تاریخی حلب، مناره مسجد جامع این شهر منفجر شد. سازمان یونسکو با نام بردن از این مسجد به‌عنوان یکی از زیباترین مساجد جهان اسلام از طرف‌های درگیر خواست تا از این مکان تاریخی مراقبت کنند. با تشدید درگیری‌ها در حلب، مغازه‌های چوبی منطقه بازار حلب نیز در آتش سوخت و حدود ۷۰۰ مغازه به طور کامل تخریب شد. در سال ۲۰۱۶ میلادی، کشورهای عضو یونسکو به اتفاق آرا پیشنهاد بازسازی شهر باستانی پالمیرا و سایر مراکز تاریخی ثبت شده سوریه را تصویب کرده و به این سازمان اجازه دادند از برنامه بازسازی این اماکن حمایت به عمل آورد. به همین منظور یونسکو صندوق ویژه‌ای برای بازسازی آثار تاریخی سوریه در نظر گرفت. سازمان یونسکو با ابراز نگرانی از شرایط آثار تاریخی سوریه، نگران سرقت آثار تاریخی از موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی سوریه نیز است. کارشناسان وضعیت حصن الاکراد با قدمتی ۹۰۰ ساله برجای مانده از جنگ‌های صلیبی را نیز بحرانی اعلام کردند. بخشی از مسجد جامع شهر چند هزار ساله حلب در سوریه که در فهرست میراث جهانی سازمان یونسکو به ثبت رسیده است، تخریب شد. در جریان درگیری‌های شدید بین ارتش سوریه و تروریست‌های مسلح در بخشی از شهر تاریخی حلب، مناره مسجد جامع این شهر متعلق به قرن یازدهم میلادی و سلسله بنی امیه منفجر شد. مناره مسجد جامع حلب در شرایطی منفجر شد که سازمان یونسکو با نام بردن از این مسجد به عنوان یکی از زیباترین مساجد جهان اسلام، از طرف‌های درگیر خواست تا از این مکان تاریخی مراقبت کنند. براساس گزارش‌ها، سایر بخش‌های این مسجد تاریخی نیز بشدت آسیب دیده و نسخه‌های خطی قرآن آن نیز غارت شده است. با تشدید درگیری‌ها در حلب، صدمات زیادی به آثار تاریخی این شهر وارد شد که در آن مغازه‌های چوبی منطقه بازار حلب که آن نیز در فهرست میراث جهانی یونسکو به ثبت رسیده، در آتش سوخت، حدود ۷۰۰ مغازه یونسکو با ابراز نگرانی از شرایط آثار تاریخی سوریه، نگران سرقت آثار تاریخی از موزه‌ها و محوطه‌های تاریخی سوریه است که در ماه‌های اخیر به دلیل کاهش کنترل و نظارت دستگاه‌های دولتی، گزارش‌هایی از سرقت آثار تاریخی از آنها منتشر شده است. «جام جم؛ ۷ اردیبهشت؛ ۱۳۹۲»

در این شرایط کارشناسان، وضعیت دژ «شجاعان» با قدمتی ۹۰۰ ساله برجای مانده از جنگهای صلیبی، شهر تاریخی «دارا»، شهر تاریخی «پالمیرا»، محوطه تاریخی «تل العشری»، شهر تاریخی «دارکوش»، شهر تاریخی «دیر از زور»، محوطه تاریخی «تل - ال آشارنا» محوطه ی تاریخی تپه «تل هاساکا» و محوطه تاریخی «تال الشیر» را نیز بحرانی اعلام کرده و خواستار توجه نهادهای بین المللی از جمله سازمان یونسکو به این آثار تاریخی شدند. سازمان بین المللی یونسکو علیرغم مسئولیت های حقوقی خود نتوانست نسبت به افراطی گرایی شورشیان و معارضان جنگ داخلی سوریه از ابزارهای بین المللی در جهت کنترل تخریب و نابودی آثار و میراث فرهنگی و تاریخی کشور سوریه ممانعت بعمل آورد. میراثی که سرمایه هویت قومیت ها و گروهها و ادیان مختلفی بود که سالهای متمادی در آرامش و امنیت در کنار یکدیگر زندگی میکردند. و هر یک از افراد وابسته به ادیان می توانستند آزادانه با توجه به بقایای جا مانده از گذشتگان خود مراسم های دینی و مذهبی خود را انجام دهند. هر چند که تاریخ اینگونه جنایات میراث فرهنگی در کشور سوریه را هیچگاه از یاد نخواهد برد. و کماکان یونسکو بعنوان بالاترین نهاد و سازمان بین المللی همچنان در وظایف حقوقی خود ناکام بوده است.

۳-۴- صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف): سازمانی است که برای فراهم کردن غذای اضطراری و خدمات بهداشتی و درمانی برای کودکان در کشورهایی که در اثر جنگ جهانی دوم تخریب شده بودند، برپا شد. یونیسف در ۱۱ دسامبر ۱۹۴۶ به توصیه شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل متحد و تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد تاسیس شد. در اکتبر ۳۵۹۱ مجمع عمومی ملل متحد این سازمان را به عنوان یکی از ارکان دائمی سازمان ملل به رسمیت شناخت. فعالیتهای یونیسف عمدتاً برای ارائه کمکهای لازم و حمایت از کودکان کشورهای در حال توسعه است. «ایسنا؛ ۵ اردیبهشت؛ ۱۳۹۲»

۳-۴-۱- اقدامات یونیسف در قبال کودکان سوری: یونیسف عمدتاً در نواحی فقیرتر آفریقا فعالیت میکند اگر چه کمکرسانی به سراسر جهان را در دستور کار دارد. یونیسف بیشتر در راستای سیاست حمایت از حقوق کودکان حرکت میکند. در حال حاضر یونیسف ۵ اولویت اساسی را شامل، بقاء و رشد کودکان، آموزش و تحصیلات پایه، برابری جنسی، حفاظت از کودکان در برابر خشونت و سوء استفاده و تجاوز و بیماری ایدز را در دستور ماموریت خود دنبال میکند. یونیسف اعلام کرده است که در حال حاضر بیش از ۸۰ درصد مردم سوریه زیر خط فقر هستند و ۲,۷ میلیون کودک سوری از

تحصیل محرومند. بیش از نیمی از پناهیویان مقیم کشورهای همسایه را کودکان تشکیل می‌دهند. تاکنون ۲۴۱ هزار و ۹۴۷ کودک سوریه نیز در کشورهای میزبان مهاجران متولد شدند. ۸۲ درصد مردم سوریه زیر خط فقر هستند. ۲/۷ میلیون کودک سوریه از تحصیل محرومند و بیش از چهار میلیون کودک و زن باردار سوریه نیز به کمک‌های غذایی نیاز دارند. جنگ و درگیری‌های سالهای اخیر در سوریه باعث از بین رفتن زندگی میلیون‌ها کودک و خانواده سوریه شده و میلیون‌ها تن مجبور به فرار از شهرهای شان شده‌اند. شهروندان سوریه به شدت از شرایط سخت اقتصادی که همراه با از دست دادن مشاغل شان، بسته شدن کارگاه‌ها و تاسیسات حیاتی، افزایش بسیار شدید قیمت‌های مواد خوراکی رنج می‌برند و این مسایل، بار مشکلات معیشتی را افزایش می‌دهد. ۲۵ درصد از مدارس سوریه تخریب شده‌اند، علاوه بر این از هر سه بیمارستان، دو بیمارستان به دلیل جنگ تعطیل شده و بیش از نیمی از پزشکان سوریه به خارج از کشور مهاجرت کردند. بحران کودکان سوریه از مرزهای این کشور فراتر رفته و به سواحل اروپا رسیده است به طوری که بیش از ۱۱ هزار کودک سوریه بدون هیچ سرپرستی خود را به اروپا رسانده‌اند و در حال حاضر ۵۲ درصد از پناهیویان را کودکان تشکیل می‌دهند. در نیمه اول سال ۲۰۱۵ تعداد ۱۱۰، هزار کودک سوریه درخواست پناهندگی کرده‌اند. تعداد کودکانی که طی هفت ماه اول سال ۲۰۱۵ درخواست پناهندگی به کشورهای اتحادیه اروپا داشتند نسبت به سال قبل ۸۰ درصد افزایش یافته است. همچنان میلیون‌ها کودک چه در داخل سوریه و چه در کشورهای همسایه با ترس، نیاز و عدم اطمینان و بلا تکلیفی دست و پنجه نرم می‌کنند. بیش از ۶/۵ میلیون کودک در سوریه به کمک نیاز دارند و این بالاترین رقمی است که از زمان آغاز بحران سوریه از ۱۱ سال پیش به ثبت رسیده است. خاتمه یافتن بحران سوریه همچنان امری دشوار است. تنها در سه ماهه نخست سال جاری میلادی، ۲۱۳ کودک در سوریه کشته و زخمی شدند و بیش از ۳۱ هزار کودک از آغاز بحران در این کشور در سال ۲۰۱۱ کشته و زخمی شده‌اند. در کشورهای همجوار سوریه که به دلیل عدم ثبات سیاسی تحت فشار هستند، حدود ۵/۸ میلیون کودک به کمک نیاز دارند و از فقر، مشکلات و سختی رنج می‌برند. نیازهای کودکان داخل سوریه و کشورهای همسایه در حال افزایش است. شماری از خانواده‌ها برای تامین مخارج زندگی خود با مشکل مواجه هستند؛ در حالی که قیمت اقلام اساسی از جمله مواد غذایی در نتیجه بحران اوکراین تا حدودی در حال افزایش است. در همین رابطه، بودجه برای عملیات‌های بشردوستانه به سرعت در حال کاهش است. و یونیسف کمتر از نیمی از نیازهای مالی خود را برای سال

جاری میلادی دریافت کرده است. یکی از درخواست های یونسف دسترسی به کودکان و خانواده هایی است که به خاطر بحران سوریه متحمل ضرر شده اند. سرمایه گذاری، یکی از اولویت های اصلی برای بازگرداندن سازمان هایی است که خدمات اساسی ضروری در زمینه های آموزش، آب و فاضلاب، بهداشت و تغذیه و حفاظت اجتماعی را ارائه می دهند تا هیچ کودک سوریه عقب نماند. هر روزی که سپری میشود، شرایط تغییر میکند. کودکان سوریه برای یک دوره طولانی رنج کشیده اند و دیگر این وضعیت قابل پایداری نیست. صندوق حمایت از کودکان سازمان ملل (یونسف) اعلام کرد، بیش از نیمی از پناه جویان سوریه مقیم کشورهای همسایه را کودکان تشکیل می دهند. ۲/۷ میلیون کودکان آواره سوریه از تحصیل محروم اند و بیش از ۴ میلیون کودک و زنان باردار سوریه نیز به کمک های غذایی نیاز دارند. بیش از ۸۰ درصد پناهندگان در کشورهای پذیرنده، به جای اسکان در کمپ های اردوگاهی، در مناطق شهری مستقر هستند. برنامه توسعه سازمان ملل در سال ۲۰۱۴ میلادی اعلام کرده است، هجوم این پناهندگان عملاً باعث شتاب در رشد نامنظم شهری شده است، که عملاً به دنبال آن افزایش تقاضای مسکن، بی تعادلی در ارائه خدمات و نا همسانی در زیرساخت ها را باعث شده است. مناطقی که قبل از پناهندگی در کشورهای پذیرنده، جزو مناطق ضعیف و کم درآمد می باشند. (به عنوان مثال مناطق شمال اردن و لبنان در امتداد مرز سوریه) بالطبع وضعیت بدتری پیدا کردند، زیرا این مناطق در امتداد مرز ظرفیت بیشتری از مهاجرین را در خود جای دادند. (۸: ۲۰۱۴ UNDP) در عراق با وخامت در تغییرات امنیتی و چشم انداز سیاسی این کشور، شرایط منفی بر زندگی پناهندگان حاکم است، درگیریهای مسلحانه در عراق همانند سوریه چشم انداز امنیتی، اجتماعی و اقتصادی پناهندگان را متأثر ساخته است. در مصر به رغم تعهدات اولیه دولت در فراهم آوری امکانات اولیه بهداشت و آموزش، با وجود تغییرات سیاسی در این کشور (جولای ۲۰۱۳ میلادی)، صدور روایید برای سوریها که قبلاً توافق شده بود، لغو شده است، همچنین که خصومت نسبت به شهروندان سوریه پس از تغییر رژیم در مصر افزایش یافته است. (B, UNHCR ۲۰۱۴). در ابعاد منطقه ای، تبعات اقتصادی بحران پناهندگان سوریه بر همسایگان نیز قابل تأمل است. در اردن به واسطه هجوم ۶۳۰ هزار پناهنده مردم سوریه، این امکان وجود دارد که در آینده ای نزدیک، این فشارها، نتایج بسیار بدی بر اقتصاد اردن بگذارد، کمابینه تعدادی از شاخص های اقتصادی و اجتماعی در اردن نیز تصویر ترسناکی را از آینده اقتصادی این کشور ارائه میدهد. به عنوان مثال در سال ۲۰۱۳ میلادی؛ دولت اردن ۸۱/۴ میلیون دلار صرف هزینه های تحصیلی

۱۳۵۸۷ کودک سوریه کرده است که رقم قابل توجهی است. این در حالی است که به منظور حفظ زیر ساخت های آموزشی، بودجه ثبت نام و تحصیل دانش آموزان سوریه در اردن در سال ۲۰۱۵ میلادی به رقم بالای ۲۵۰ میلیون دلار رسیده است. (Nations United ۲۰۱۵) سلامت زنان شامل لوازم بهداشتی از جمله صابون و غیره در میان آنان توزیع شد. صندوق جمعیت سازمان ملل متحد، از استقرار ۳۹ مرکز سلامت و کلینیک های سیار در سوریه و بیش از ۲۰ مرکز مشابه در اردن، عراق و مصر حمایت کرده است. هرچند خشونت های مبتنی بر جنسیت، حتی در زمان های عادی، معمولاً کم گزارش میشوند، اما بحران و تنش زنان و دختران و در بخشهایی مردان و پسران، را به طور قابل ملاحظه ای آسیب پذیر میکند. شواهد نشان میدهد که خشونت های مبتنی بر جنسیت در بحران باروری زنان و دختران سوریه افزایش یافته است. اخبار تکان دهنده ی از خشونت های خانگی و آزار و اذیت جنسی توسط بازماندگان به کارکنان صندوق در مراکز تاسیس شده زنان در دمشق گزارش شده است. این صندوق برنامه های رویارویی با خشونت های مبتنی بر جنسیت را با هدف تقویت فعالیت های حمایتی، آرایه کمکها و خدمات روانی از قبیل مشاوره های فردی، حمایت های قانونی و خدمات زندگی بخشی برای بازماندگان این خشونتها و اطلاع رسانی درباره خدمات و افزایش آگاهی عمومی و مشارکت در کمپین های تغییر رفتار را با هدف تغییر نگاه به تحمل خشونت نسبت به زنان و دختران اجرا کرده است، آمارهای صندوق بین المللی پول حکایت از آن دارد که در سال ۲۰۱۳ در سوریه ۸۳ هزار زن از این خدمات صندوق بهره مند شده اند. مدیران این صندوق معتقدند مبارزه با خشونت های مبتنی بر جنسیت در سوریه و دیگر کشورهای بحران زده در اولویت برنامه های صندوق همانند دیگر جوامع بین المللی قرار دارد کما این که برای توسعه و پیشرفت فعالیت های بین المللی بخصوص در کشور سوریه، صندوق جمعیت ملل متحد در حمایت و پشتیبانی مالی از مردم و زنان و دختران تحت تزویج اجباری با معارضان و شورشیان سوریه از اعضای جامعه بین المللی و دولت های عضو این صندوق خواستار حدوداً ۸۱ میلیون دلار برای بهداشت و سلامت و امنیت بیش از دو میلیون و ۳۰۰ هزار زن و دختر در سوریه شدند. (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۹۲، بیست و ششم دی)

۳-۵- صندوق بین المللی پول: این صندوق با دولت ها و سازمان های غیردولتی در بیش از ۱۵۰ کشور کار می کند که با کمک جوامع بین المللی برنامه هایی را برای کمک به زنان، مردان و جوانان ارائه میدهد. هیچ یک از مؤسسات مالی در پنجاه سال اخیر مانند صندوق بین المللی پول، آن قدر عمیق

در زندگی بسیاری از انسانهای روی زمین مداخله نکرده است. این سازمان جهانی از آغاز تأسیس خود پس از جنگ جهانی دوم محدوده نفوذ خود را تا دوردست ترین زاویه کره زمین وسعت داده است. در حال حاضر ۸۱ کشور در پنج قاره جهان عضو این صندوق بین المللی هستند. صندوق بین المللی پول دهها سال منحصراً در آفریقا، آسیا و آمریکای جنوبی مشغول به فعالیت بود. در آنجا تقریباً کشوری نیست که این سازمان سیاست خود را برای یک بار و یا بیشتر در ارتباط با حکومتهای موجود بر طبق منافع خویش به مرحله اجرا در نیاورده باشد. پس از هجوم سراسری بحران اقتصادی ۲۰۰۷، دامان فعالیتهای خود را در اروپای شمالی گسترش داد و با رشد بحران در ۲۰۰۹ بخش جنوب اروپا را هم نشانه گرفت. رسماً وظایف صندوق بین المللی در تثبیت سیستم مالی جهان و همچنین اعطای کمکهای مالی جهت رفع بحران اقتصادی به کشورها خلاصه شده است، اما در واقع فعالیتهای این سازمان، بیشتر لشکرکشی ارتشهای جنگ طلب را به خاطر میآورند. در هر منطقه ای که دخالت می کند، قصد تجاوز به منابع موجود در آن کشور را در سر می پروراند و دولت های حاکم برای بقای خود و برخلاف منافع اکثریت مجبور به اخذ تصمیماتی میشوند که نه تنها برای مشکلات راه حل عاقلانه و مفیدی از سوی سازمان ارائه نمیشود، بلکه در عوض نابودی اقتصادی و اجتماعی آن کشور را هم به همراه دارد. جهت رسیدن به این هدف نه از اسلحه استفاده میکند و نه از نیروهای مسلح، بلکه به آسانی فقط روش سرمایه داری را مورد استفاده قرار میدهد، در حقیقت، صندوق بین المللی پول یک سیاست بین المللی در جهت غارت منابع کشورهای وام گیرنده را دنبال میکند و آن هم فقط اختصاص اقتصاد وام به کشورهای غیر توسعه یافته است. خط و مشی صندوق بین المللی در هر موردی بسیار آسان و ساده است. اگر کشوری دچار بحران اقتصادی و یا جنگ داخلی شود، بلافاصله حمایت خود را به شکل ارائه وام به آن کشور پیشنهاد میدهد. در مقابل برای اطمینان از باز پرداخت، خواهان انجام اقداماتی است که بدان وسیله توانایی باز پرداخت وام به اضافه بهره سنگین آن از کشور مزبور تضمین شود. از سویی دیگر برای دولتها راهی جز تسلیم در مقابل خواسته های صندوق باقی نمی ماند، زیرا این سازمان به عنوان آخرین مرجع وام دهنده در جهان مکان خاصی را به خود اختصاص داده است و در حقیقت، برای کشورهای دارای مشکلات اقتصادی انتخاب دیگری وجود ندارد، جز اینکه به شرایط نامتعارف این سازمان تن داده و به دام بدهی گرفتار شوند و در نهایت آن را بپذیرند. با این وصف کشور وام گیرنده تا مادام العمر بدهکار شده و به دلیل بهره و مازاد بهره و باز پرداختهای وام، هر چه بیشتر و عمیقتر در

این دایره بدهکاری فرو می‌روند. لذا کشورها بر اثر فشارهای اقتصادی منتج از پرداخت بهره‌ها و همچنین اقتصاد درونی که باز هم صندوق از آن سوء استفاده کرده و وام جدیدی را برای نجات از این دایره تقدیم میکند، دولتها به اجبار تن به اجرای «برنامه‌های ریاضتی / صرفه جویانه» در کلیه امورات کشور میدهند. سیاست پولی صندوق برای ملل فقیر و اغلب با درآمدهای بسیار ضعیف نتایج تلخ و اسفناکی دربر دارد که دولتهای مربوطه را وادار به اجرای سیاستی با فرم همیشگی میکند نتایج اقدامات ریاضتی باعث میشود نیروی کار جامعه را به پرتگاه فقر و بدبختی سوق میدهد. در پی برنامه‌های پیشنهادی صندوق بین‌المللی، میلیون‌ها انسان شغل خود را از دست میدهند و از داشتن سیستم بهداشتی عاقلانه و آموزش و پرورش لازم و مزایای دیگر اجتماعی مطابق کرامت انسانی محروم میشوند. این برنامه‌ها، مالیات مواد غذایی را تا مرز غیر قابل پرداخت بالا برده، بی خانمانی را رواج داده، بازنشستگان را از کسب نتیجه یک عمر و کار و زحمت محروم ساخته است. شیوع بیماری‌ها را دامن زده، میانگین عمر را کاهش و میزان مرگ و میر کودکان را افزایش داده است. اما در مقابل باعث افزایش مال و ثروت گروهی بسیار کوچک از جامعه (ثروتمندان) شده که حتی در دوران بحران اقتصادی به ثروتشان افزوده شده است. بر اثر این سیاست نوعی عدم تساوی و نابرابری در میان جوامع گوناگون در جهان به وجود آمده که هیچ گاه در تاریخ بشریت مانند آن وجود نداشته است. به عنوان مثال مدیر مالی صندوق پوشش ریسک یعنی جان پالسن در سال ۲۰۱۰ حقوقی معادل پنج میلیارد دلار آمریکا دریافت کرد. این مقدار به معنای درآمد روزانه بیش از ۹۱ میلیون دلار است که ۱۰ میلیون برابر حقوق هر یک از ۵/۲ میلیارد انسانی در جهان است که فقط دو دلار در روز درآمد داشته اند. (ارنست، و، ۲۷ ۱۴۰۰،) سیاست‌هایی که اکثراً باعث شده تا در کشورهای فقیر برنامه‌های شوک درمانی اجرا شده و مردم فرودست، لحظه به لحظه در حال سقوط به انتهای فقر باشند. سیاست پولی صندوق بین‌المللی برای ملل فقیر و اغلب با درآمدهای بسیار ضعیف نتایج تلخ و اسفناکی دربر دارد که دولتهای مربوطه را وادار به اجرای سیاستی با فرم همیشگی میکند، نتایج اقدامات ریاضتی نیروی کار جامعه را به پرتگاه فقر و بدبختی سوق میدهد. به دلیل واقعیتهای شناخته شده در مورد این سیاست، هزاران انسان در سراسر جهان علیه عملکرد این سازمان دست به اعتراض زده و حتی بسیاری از آنان جان خود را در این راه از دست داده‌اند. با این حال، صندوق بین‌المللی همچنان به روش خود ادامه داده و در سیستم فولادی خود

هیچ گونه تغییری ایجاد نکرده است. علیرغم کلیه انتقادات و با وجود نتایج اسفناک حاصل از سیاست بی رحمانه این سازمان، هنوز هم کماکان از پشتیبانی رهبران کشورهای صنعتی برخوردار است.

۳-۵-۱- صندوق جمعیت سازمان ملل متحد در بحران سوریه: سلامت زنان شامل لوازم بهداشتی

از جمله صابون و غیره در میان آنان توزیع شد. صندوق جمعیت سازمان ملل متحد، از استقرار ۳۹ مرکز سلامت و کلینیک های سیار در سوریه و بیش از ۲۰ مرکز مشابه در اردن، عراق و مصر حمایت کرده است. هرچند خشونت های مبتنی بر جنسیت، حتی در زمان های عادی، معمولاً کم گزارش میشوند، اما بحران و تنش زنان و دختران و در بخشهایی مردان و پسران، را به طور قابل ملاحظه ای آسیب پذیر میکند. شواهد نشان میدهد که خشونت های مبتنی بر جنسیت در بحران باروری زنان و دختران سوری افزایش یافته است. اخبار تکان دهنده ای از خشونت های خانگی و آزار و اذیت جنسی توسط بازماندگان به کارکنان صندوق در مراکز تاسیس شده زنان در دمشق گزارش شده است. این صندوق برنامه های رویارویی با خشونت های مبتنی بر جنسیت را با هدف تقویت فعالیت های حمایتی، ارایه کمک ها و خدمات روانی از قبیل مشاوره های فردی، حمایت های قانونی و خدمات زندگی بخشی برای بازماندگان ین خشونتها و اطلاع رسانی درباره خدمات و افزایش آگاهی عمومی و مشارکت در کمپین های تغییر رفتار را با هدف تغییر نگاه به تحمل خشونت نسبت به زنان و دختران اجرا کرده است، آمارهای صندوق بین المللی پول حکایت از آن دارد که در سال ۲۰۱۳ در سوریه ۸۳ هزار زن از این خدمات صندوق بهره مند شده اند. مدیران این صندوق معتقدند مبارزه با خشونت های مبتنی بر جنسیت در سوریه و دیگر کشورهای بحران زده در اولویت برنامه های صندوق همانند دیگر جوامع بین المللی قرار دارد. کما این که برای توسعه و پیشرفت فعالیت های بین المللی بخصوص در کشور سوریه، صندوق جمعیت ملل متحد در حمایت و پشتیبانی مالی از مردم و زنان و دختران تحت تزویج اجباری با معارضان و شورشیان سوریه از اعضای جامعه بین المللی و دولتهای عضو این صندوق خواستار حدوداً ۸۱ میلیون دلار برای بهداشت و سلامت و امنیت بیش از دو میلیون و ۳۰۰ هزار زن و دختر در سوریه شدند. (خبرگزاری ایرنا، ۱۳۹۲، بیست و ششم دی)

نتیجه گیری: وقوع حادثه بحران سوریه بیش از آنکه ریشه در ضعف حکومت داری قدرت حاکم داشته باشند، بیشتر تحت الشعاع مسایل سیاسی و خواستگاه قدرت های غرب در ایجاد تنش و آشوب در منطقه غرب آسیا بخصوص کشور سوریه هستند. در این میان با توجه به نفوذ قدرت های

بزرگ در سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای، این سازمان‌ها بیشتر مواضع تسامع‌گونه و شعار محور در منطقه جنگ زده سوریه دارند و این نه تنها کمک به حل و فصل مناقشات ندارد بلکه ماهیت کمک و حتی میانجی‌گرانه و فیصله‌بخش سازمان‌های بین‌المللی و منطقه‌ای را از بین برده است. بنابر این واضح است که سازمان‌های بین‌المللی که وظیفه ذاتی نسبت به اساسنامه و مأموریت‌های جهانی خود دارند؛ بیشتر در درون خود با تعارض مواجه هستند. روابط قدرت‌های غربی و روسیه و همچنین نفوذ کشورهای عرب منطقه‌ای که بر پایه نفرت و اعمال محدودیت نسبت به حاکم وقت سوریه استوار است، اجازه نمی‌دهند تا سازمان‌های بین‌المللی ایفای نقش اصلی نسبت به آوارگان و جنگ‌زدگان سوری نمایند. و عملاً نقش این سازمان‌ها را از تاثیرگذاری انداخته و به یک نهاد تشریفاتی تبدیل کرده است. دلیل دیگر ناکارآمدی سازمان‌های بین‌المللی؛ عامل خارجی است. بیشتر رهبران سازمان‌های بین‌المللی؛ کسانی هستند که سازمان‌ها وابستگی زیادی به قدرت‌های خارجی به خصوص آمریکا دارد. همین عامل سبب می‌شود این سازمان‌ها در نهادهای منطقه‌ای نظیر اتحادیه عرب و شورای همکاری خلیج فارس و در نهادهای فرامنطقه‌ای نظیر سازمان همکاری اسلامی و... منافع قدرت‌های غربی به خصوص آمریکا و انگلیس را مدنظر قرار دهند و کاملاً در مسیر چارچوب منافع، قدرت‌های بزرگ مانند آمریکا و اتحادیه اروپا حرکت کنند. هرچند فلسفه سازمان‌ها حفظ و برقراری صلح و امنیت بین‌المللی است، متأسفانه تاریخ و عملکرد این سازمان‌ها بیانگر این واقعیت تلخ است که این نهادهای بین‌المللی بیش از آنکه در راستای اهداف و وظایف اصلی خود گام بردارند. در مسیر تامین اهداف قدرت‌های بزرگ به ویژه آمریکا و متحدانش و روسیه و متحدانش حرکت کرده از این رو میتوان نتیجه گرفت که تا زمانی که نفوذ هژمون‌های منطقه‌ای و جهانی در کار سازمان‌های بین‌المللی مذکور وجود دارد و اعضا منافع خود را در قبال اختلافات در موضوعات مختلف در خارج از این سازمان و در اتحاد با قدرت‌های پرنفوذ پیگیری می‌کنند نمیتوان به کارایی این سازمان‌ها بین‌المللی در همیاری و کمک رسانی در حل و فصل مناقشات و بحران‌های مهم منطقه‌ای مانند سوریه امیدوار بود.

فهرست منابع

- احمدی، حمید (۱۳۸۳). جنبش های اسلامی معاصر در جهان عرب، تهران: نشر کیهان.
- بهی، محمد (۱۳۸۲). اندیشه نوین اسلامی، ترجمه سید حسین سیدی، مشهد: نشر آستان قدس رضوی.
- حلی، علی اصغر (۱۳۸۲). تاریخ نهضت های دینی سیاسی معاصر، تهران: انتشارات زوار.
- خبرگزاری ایسنا، پنجم اردیبهشت، ۱۳۹۲
- خبرگزاری فانا، مورخ ۱۴۰۲/۱۲/۲۸
- خبرگزاری مهر به نقل از سوریه نیوز، مورخ ۱۳۹۴/۰۸/۲۳
- خبرگزاری ایرنا، ۲۶، ۱۳۹۲ دی
- خبرگزاری جمهوری اسلامی ۱۳۸۹، ۲۰ آبان
- رشاد، علی اکبر (۱۳۸۸). دین پژوهی معاصر، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- روزنامه جام جم، هفتم اردیبهشت، ۱۳۹۲
- متقی، ابراهیم (۱۳۹۱). رویارویی غرب معاصر با جهان اسلام، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- محمدی، منوچهر (۱۳۸۷). بازتاب جهانی انقلاب اسلامی، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی.
- نهج الفصاحه.
- یردینیک، ژان پی (۱۳۶۸). خاورمیانه در قرن بیستم، ترجمه فرنگیس اردلان، تهران: نشر جاودان.
- یورونیوز فارسی مورخ ۲۱ ژوئن ۲۰۲۴

Food and Agriculture Organization of the United Nations
 International Labour Organization
 Organisation des Nations unies pour l'éducation, la science et la cultur
 UNFPA
 United Nations
 United Nations Children's Fun
 United Nations High Commissioner for Human Rights
 World Food Programme
 World Health Organization